

**१३ वा वित्त आयोग
(सन २०१०-२०१५)**

१३व्या वित्त आयोगाच्या जनरल बेसिक ग्रँट , जनरल परफॉर्मन्स ग्रँट , स्पेशल एरिया बेसिक ग्रँट व स्पेशल एरिया परफॉर्मन्स ग्रँटच्या वितरणाबाबतचे निकष,वितरीत निधीतून पंचायत राज संस्थांनी (जि.प./पं.स./ग्रा.पं.) करावयाच्या बाबी, राज्यस्तरावरून पंचायत राज संस्थांसाठी करावयाच्या बाबींचे नियोजन व पंचायतराज संस्थांनी (जि.प./पं.स./ग्रा.पं.) पालन करावयाच्या मार्गदर्शक तत्त्वांबाबत.

महाराष्ट्र शासन
ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग
शासन निर्णय,क्रमांक- तेविआ २०१०/ प्र.क्र. २२ /वित्त-४
मंत्रालय,मुंबई-४०० ०३२
दिनांक - ३० ऑगस्ट,२०१०.

प्रस्तावना :-

केंद्रिय वित्त आयोगाच्या शिफारशीनुसार राज्यातील पंचायत राज संस्थांना त्यांच्या बळकटीकरणासाठी अनुदान देण्यात येते. दिनांक १ एप्रिल,२०१० पासून १३ व्या वित्त आयोगास प्रारंभ झाला असून त्याचा कालखंड एप्रिल २०१० ते मार्च २०१५ असा आहे.केंद्र शासनाने राज्यांसाठी निधी वितरीत करताना सदर निधीची परिगणना लोकसंख्या,क्षेत्रफळ,उच्चतम दरडोई उत्पन्नापासूनची तफावत, हस्तांतरणाचा निर्देशांक (Index of Devolution), अनुसूचित जाती/जमातीची लोकसंख्या व वित्त आयोगाच्या निधीच्या खर्चाचे प्रमाण या निकषांनुसार केली आहे. तेराव्या वित्त आयोगांतर्गत राज्यातील पंचायत राज संस्थांच्या बळकटीकरणासाठी प्राप्त होणारा निधी जनरल बेसिक ग्रँट, जनरल परफॉर्मन्स ग्रँट, स्पेशल एरिया बेसिक ग्रँट व स्पेशल एरिया परफॉर्मन्स ग्रँट या ४ प्रकारच्या ग्रँट्सच्या स्वरूपात प्राप्त होणार आहे. दोन्ही प्रकारच्या जनरल ग्रँट्स सन २०१०-११ पासून प्राप्त होणार असून दोन्ही प्रकारच्या परफॉर्मन्स ग्रँट्स सन २०११-१२ पासून प्राप्त होणार आहेत. त्यानुसार १३ व्या वित्त आयोगांतर्गत वरील ४ प्रकारच्या ग्रँट्सच्या स्वरूपात प्राप्त होणारा निधी पंचायत राज संस्थांना वितरणाबाबत १३ व्या वित्त आयोगाच्या शिफारशी तसेच, केंद्रीय पंचायत राज मंत्रालयाने दिलेल्या मार्गदर्शक सूचनांच्या अनुषंगाने राज्यातील पंचायत राज संस्थांसाठी वितरीत करण्याबाबतचे निकष ठरविणे, वितरीत निधीतून पंचायत राज संस्थांनी करावयाच्या बाबी ठरविणे तसेच, निधी खर्च करताना पंचायत राज संस्थांनी पालन करावयाची मार्गदर्शक तत्त्वे/मार्गदर्शक सूचना ठरविणे या बाबतचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन होता.त्यानुसार खालील शासन निर्णय घेण्यात आला आहे.

शासन निर्णय :-

अ) निधी वितरणाचे प्रमाण- तेराव्या वित्त आयोगाचा निधी जिल्ह्यातील पंचायत राज संस्थांसाठी (जि.प/पं.स./ग्रा.पं.स्तरासाठी) अनुक्रमे खालील प्रमाणात वाटप करण्यात येणार आहे.

अ.क्र.	पंचायत राज संस्था	निधीवाटपाचे प्रमाण
१	जिल्हा परिषद स्तर	१० टक्के
२	पंचायत समिती स्तर	२० टक्के
३	ग्रामपंचायत स्तर	७० टक्के
	एकूण	१०० टक्के

ब) निधी वितरणाचे निकष-

I) राज्य स्तरावरून जिल्ह्यांना (जि.प./पं.स./ग्रा.पं. स्तरासाठी एकत्रित) जनरल बेसिक ग्रॅंट व जनरल परफॉर्मन्स ग्रॅंटच्या वाटपाचे निकष-

अ.क्र.	निकष	टक्केवारी
१	जिल्ह्याची ग्रामीण लोकसंख्या	५०%
२	जिल्ह्याचे ग्रामीण क्षेत्रफळ.	२०%
३	उच्चतम दरडोई उत्पन्नापासूनची तफावत.	१०%
४	जिल्ह्याच्या ग्रामीण भागातील अनुसूचित जाती व जमातीच्या लोकसंख्येचे प्रमाण.	१०%
५	वित्त आयोगाच्या निधीच्या खर्चाचे प्रमाण.	५%
६	भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांनी ठरवून दिलेल्या सुधारीत नमुन्यात लेखे ठेवण्याची अंमलबजावणी करणे. (प्रिया सॉफ्ट)	५ %
	एकूण	१०० %

II) राज्य स्तरावरून अनुसूची - ५ मधील जिल्ह्यांना ग्रामपंचायत स्तरासाठी स्पेशल एरिया बेसिक ग्रॅंट व स्पेशल एरिया परफॉर्मन्स ग्रॅंटच्या वाटपाचे निकष-

अ.क्र.	निकष	टक्केवारी
१	जिल्ह्यातील अनुसूची-५ मध्ये असलेल्या ग्रामपंचायतीतील लोकसंख्येचे प्रमाण	१००%
	एकूण	१०० %

III) जिल्हा परिषद स्तरावरून पंचायत समित्यांसाठी जनरल बेसिक ग्रँट व जनरल परफॉर्मन्स ग्रँटच्या वाटपाचे निकष -

अ.क्र.		पंचायत समिती (टक्केवारी)
१	पंचायत समितीची लोकसंख्या.	४०%
२	पंचायत समितीचे क्षेत्रफळ .	२०%
३	पंचायत समितीतील अनुसूचित जाती व जमातीच्या लोकसंख्येचे प्रमाण.	१०%
४	वित्त आयोगाच्या निधीच्या खर्चाचे प्रमाण.	५%
५	भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांनी ठरवून दिलेल्या सुधारीत नमुन्यात लेखे ठेवण्याची अंमलबजावणी करणे. (प्रिया सॉफ्ट)	५%
६	यशवंत पंचायत राज अभियानाची अंमलबजावणी.	५%
७	पंचायत समिती अंतर्गत असलेल्या ग्रामपंचायतीपैकी पर्यावरण संतुलित समृद्ध ग्राम योजनेत सहभागी ग्रामपंचायतीची टक्केवारी.	१५%
	एकूण	१०० %

IV) जिल्हा परिषद स्तरावरून ग्रामपंचायतींसाठी जनरल बेसिक ग्रँट व जनरल परफॉर्मन्स ग्रँटच्या तसेच स्पेशल एरिया बेसिक ग्रँट व स्पेशल एरिया परफॉर्मन्स ग्रँटच्या वाटपाचे निकष:-

अ.क्र.	निकष	ग्रामपंचायत (टक्केवारी)
१	ग्रामपंचायतीची लोकसंख्या.	४०%
२	ग्रामपंचायतीतील अनुसूचित जाती व जमातीच्या लोकसंख्येचे प्रमाण.	१०%
३	वित्त आयोगाच्या निधीच्या खर्चाचे प्रमाण.	१०%
४	पर्यावरण संतुलित समृद्ध ग्राम योजनेची अंमलबजावणी	१५%
५	प्लॅन प्लस सॉफ्टवेअरचा वापर.	०५ %
६	यशवंत पंचायतराज अभियानाची अंमलबजावणी	०५%
७	भारताचे नियंत्रक व महालेखापरिक्षक यांनी ठरवून दिलेल्या सुधारीत नमुन्यात लेखे ठेवण्याची अंमलबजावणी करणे. (प्रिया सॉफ्ट)	१०%
८	ग्राम रचना आराखडा मंजूर असलेल्या ग्रामपंचायती (D.P.Plan)	०५ %
	एकूण	१०० %

क) जनरल बेसिक ग्रंट व जनरल परफॉर्मन्स ग्रंटच्या तसेच स्पेशल एरिया बेसिक ग्रंट व स्पेशल एरिया परफॉर्मन्स ग्रंटच्या वितरीत निधीतून पंचायत राज संस्थांनी करावयाच्या बाबी:-

1) ग्रामपंचायत स्तरावर करावयाच्या बाबी -

- १) ग्रामपंचायतींनी त्यांच्या स्तरावर करण्यात येणा-या कामाच्या तांत्रिक देखरेखीसाठी कंत्राटी पद्धतीने तंत्रज्ञ (कनिष्ठ अभियंता / तंत्रज्ञ इ.) नेमणे.
 - २) ग्रामपंचायतींनी त्यांचे लेखे ठेवण्यासाठी कंत्राटी पद्धतीने लेखापाल (Accountant) नेमणे.
 - ३) ग्रामपंचायतींनी संगणकीय कामकाजासाठी कंत्राटी पद्धतीने संगणक तंत्रज्ञांची/तज्ञांची (Computer Experts) नेमणूक करणे.
 - ४) ग्रामपंचायत स्तरावर गावाचा नियोजन आराखडा (Village Plan) व पर्यावरण विकास आराखडा (Environment Plan) तयार करण्यासाठी टाऊन प्लॅनिंग तज्ञाची कंत्राटी पद्धतीने नेमणूक करणे.
- अनुक्रमांक १,२,३ व ४ साठी कनिष्ठ अभियंता / तंत्रज्ञ, लेखापाल, संगणक तज्ञ व टाऊन प्लॅनिंग तज्ञ यांची कंत्राटी पद्धतीने नेमणूक करण्यासंदर्भात आवश्यक अटी व शर्ती, त्यांच्या नेमणूकीबाबतची कार्यपद्धती व त्यासंदर्भातील सविस्तर सूचनांबाबतचे शासन परिपत्रक यथावकाश स्वतंत्रपणे निर्गमित करण्यात येणार आहे. शासनाकडून निर्गमित करण्यात येणा-या शासन परिपत्रकामध्ये नमुद बाबीच्या आधीन राहूनच मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी वरील अनुक्रमांक १ ते ४ बाबत आवश्यक ती कार्यवाही करावी.
- ५) ग्रामपंचायतींच्या क्षेत्रांतर्गत निर्माण झालेल्या विविध मत्तांची (Assets) देखभाल व दुरुस्ती करणे.
 - ६) गावांतर्गत गटारे व गावांतर्गत रस्ते बांधकाम (मुरुमीकरण, खडीकरण, डांबरीकरण व सिमेंट कॉंक्रीटकरण) तसेच, त्यांची देखभाल व दुरुस्ती करणे. सदर कामे करतांना शासनाने विहित केलेल्या मानकांचे तंतोतंत पालन करावे. एकच काम वेगवेगळ्या योजनांच्या निधीतून एकाचवेळी हाती घेण्यात येणार नाही व निधीचा अपव्यय/दुरुपयोग होणार नाही याचीही खबरदारी घ्यावी.
 - ७) ग्रामपंचायत कार्यालय /ग्रामसचिवालय बांधकाम तसेच त्यांची देखभाल व दुरुस्ती. (हे बांधकाम बी.आर.जी.एफ. चा निधी व एम.आर.ई.जी.एस. अंतर्गत राजीव गांधी भवनासोबत एकत्रितपणे विहित प्राधिका-याची मंजूरी घेऊन करता येईल.)
 - ८) दहनभूमी/दफनभूमीची देखभाल व दुरुस्ती.
 - ९) आरोग्य, ग्रामस्वच्छता व घनकचरा व्यवस्थापनाशी निगडीत कामे. (उदा. पोर्टेबल व व्हेईकल माऊंटेड फॉगिंग मशिन, घंटागाडी, ट्रॅक्टर ट्रॉली)

१०) घनकचरा प्रक्रियेसाठी (Solid Waste Management) पर्यावरण संतुलित तंत्रज्ञान वापरून शास्त्रिय पद्धतीने कमी खर्चाचे प्रकल्प हाती घेणे.

११) पर्यावरण संतुलित समृद्ध ग्राम योजनेसंबंधी ग्रामविकास विभागाने निर्गमित केलेल्या दि.१८ ऑगस्ट, २०१० च्या शासन निर्णयात अंतर्भूत असलेल्या विविध बाबीसाठी पूरक निधी म्हणून या निधीचा वापर करणे.

१२) ग्रामसभा / ग्रामपंचायत सभा यांच्या दृक्श्राव्य चित्रिकरणाची (Video/Audio recording) व्यवस्था करण्यासाठी आवश्यक उपकरणे / साधने घेणे व त्यासाठी आवश्यक तंत्रबळ उपलब्ध करून घेणे.

II) पंचायत समिती स्तरावर करावयाच्या बाबी -

१) पंचायत समितीनी संगणकिय कामकाजासाठी कंत्राटी पद्धतीने संगणक तंत्रज्ञांची (Computer Experts) नेमणूक करणे.

२) पंचायत समितींतर्गत असलेल्या सर्व गावांचा, गाव पातळीवरील टाऊन प्लॅनिंग तज्ञाने तयार केलेला नियोजन आराखडा (Village Plan) व पर्यावरण विकास आराखडा (Environment Plan) यांच्या छाननीसाठी, देखरेखीसाठी व अंमलबजावणीसाठी टाऊन प्लॅनिंग अधिका-याची कंत्राटी पद्धतीने नेमणूक करणे.

अनुक्रमांक १ व २ साठी संगणक तज्ञ व टाऊन प्लॅनिंग अधिकारी यांची कंत्राटी पद्धतीने नेमणूक करण्यासंदर्भात आवश्यक अटी व शर्ती, त्यांच्या नेमणूकीबाबतची कार्यपद्धती व त्यासंदर्भातील सविस्तर सूचनांबाबतचे शासन परिपत्रक यथावकाश स्वतंत्रपणे निर्गमित करण्यात येणार आहे. शासनाकडून निर्गमित करण्यात येणा-या शासन परिपत्रकामध्ये नमुद बाबींच्या आधीन राहूनच मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी वरील अनुक्रमांक १ व २ बाबत आवश्यक ती कार्यवाही करावी.

३) पंचायत समिती क्षेत्रांतर्गत गावांना जोडणा-या रस्त्यांचे (ग्रामीण रस्ते- Village Roads) बांधकाम , देखभाल व दुरुस्ती. सदर कामे करतांना शासनाने विहित केलेल्या मानकांचे तंतोतंत पालन करावे. एकच काम वेगवेगळ्या योजनांच्या निधीतून एकाचवेळी हाती घेण्यात येणार नाही व निधीचा अपव्यय/दुरुपयोग होणार नाही याचीही खबरदारी घ्यावी.

४) जिल्हा नियोजन मंडळाने (DPC) ज्या "क" वर्ग तीर्थक्षेत्रांना बांधकाम निधी दिला आहे त्या "क" वर्ग दर्जाच्या तीर्थक्षेत्रांची देखभाल व दुरुस्ती करणे.

५) पंचायत समिती क्षेत्रांतर्गत निर्माण झालेल्या विविध मत्तांची (Assets) देखभाल व दुरुस्ती.

६) ग्रामपंचायत कार्यालय /ग्रामसचिवालय बांधकाम तसेच त्यांची देखभाल व दुरुस्ती. (या कामासाठी ग्रामपंचायतीना निधी कमी पडत असल्यास पंचायत समिती स्तरावरील निधी उपलब्ध करून देता येईल. मात्र एकाच गावात एकापेक्षा जास्त ग्रामपंचायत भवन निर्माण होणार नाही याची दक्षता घ्यावी.)

- ७) दहनभूमी/दफनभूमीची देखभाल व दुरुस्ती.
- ८) आरोग्य व घनकचरा व्यवस्थापनाशी निगडित कामे. (उदा. पोर्टेबल व व्हेईफल माऊंटेड फॉगिंग मशिन, मंटागाडी, ट्रॅक्टर ट्रॉली)
- ९) घनकचरा प्रक्रियेसाठी (Solid Waste Management) पर्यावरण संतुलित तंत्रज्ञान वापरून शास्त्रिय पद्धतीने कमी खर्चाचे प्रकल्प हाती घेणे.
- १०) पर्यावरण संतुलित समृद्ध ग्राम योजनेसंबंधी ग्रामविकास विभागाने निर्गमित केलेल्या दि.१८ ऑगस्ट, २०१० च्या शासन निर्णयात अंतर्भूत असलेल्या विविध बाबीसाठी पूरक निधी म्हणून या निधीचा वापर करणे.

III) जिल्हा परिषद स्तरावर करावयाच्या बाबी -

- १) जिल्हा परिषदांनी संगणकिय कामकाजासाठी कंत्राटी पद्धतीने संगणक तंत्रज्ञांची (Computer Experts) नेमणूक करणे.
- २) जिल्ह्यातील सर्व पंचायत समित्यांमधील टाऊन प्लॅनिंग अधिका-यामार्फत छाननी करून आलेल्या सर्व गावांचा, टाऊन प्लॅनिंग तज्ञाने तयार केलेला नियोजन आराखडा (Village Plan) व पर्यावरण विकास आराखडा (Environment Plan) यांची छाननी करणे व त्यास अंतिम स्वरूप देऊन त्याच्या देखरेख व अंमलबजावणीसाठी टाऊन प्लॅनिंग अधिका-याची कंत्राटी पद्धतीने नेमणूक करणे.

अनुक्रमांक १ व २ साठी संगणक तज्ञ व टाऊन प्लॅनिंग अधिकारी यांची कंत्राटी पद्धतीने नेमणूक करण्यासंदर्भात आवश्यक अटी व शर्ती, त्यांच्या नेमणूकीबाबतची कार्यपद्धती व त्यासंदर्भातील सविस्तर सूचनांबाबतचे शासन परिपत्रक यथावकाश स्वतंत्रपणे निर्गमित करण्यात येणार आहे. शासनाकडून निर्गमित करण्यात येणा-या शासन परिपत्रकामध्ये नमुद बाबीच्या आधीन राहूनच मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी वरील अनुक्रमांक १ व २ बाबत आवश्यक ती कार्यवाही करावी.

- ३) जिल्हा परिषदे अंतर्गत येणा-या इतर जिल्हा मार्गांची (Other District Roads) देखभाल, दुरुस्ती व बांधकाम. सदर कामे करतांना शासनाने विहित केलेल्या मानकांचे तंतोतंत पालन करावे. एकच काम वेगवेगळ्या योजनांच्या निधीतून एकाचवेळी हाती घेण्यात येणार नाही व निधीचा अपव्यय/दुरुपयोग होणार नाही याचीही खबरदारी घ्यावी.
- ४) राज्यनिधीतून "ब" वर्ग दर्जाच्या ज्या तीर्थक्षेत्रांना बांधकाम निधी दिला आहे त्या "ब" वर्ग दर्जाच्या तीर्थक्षेत्रांची देखभाल व दुरुस्ती करणे.
- ५) जिल्हा परिषद क्षेत्रांतर्गत निर्माण झालेल्या विविध मत्तांची (Assets) देखभाल व दुरुस्ती करणे.

६) ग्रामपंचायत कार्यालय /ग्रामसचिवालय बांधकाम तसेच त्यांची देखभाल व दुरुस्ती. (या कामासाठी ग्रामपंचायतीना निधी कमी पडत असल्यास जिल्हा परिषद स्तरावरील निधी उपलब्ध करून देता येईल. मात्र एकाच गावात एकापेक्षा जास्त ग्रामपंचायत भवन निर्माण होणार नाही याची दक्षता घ्यावी.)

७) दहनभूमी/दफनभूमीची देखभाल व दुरुस्ती.

८) आरोग्य व घनकचरा व्यवस्थापनाशी निगडित कामे. (उदा. पोर्टेबल व व्हेईकल माऊंटेड फॉगिंग मशिन,घंटागाडी, ट्रॅक्टर ट्रॉली)

९) घनकचरा प्रक्रियेसाठी (Solid Waste Management) पर्यावरण संतुलित तंत्रज्ञान वापरून शास्त्रिय पद्धतीने कमी खर्चाचे प्रकल्प हाती घेणे.

१०) पर्यावरण संतुलित समृद्ध ग्राम योजनेसंबंधी ग्रामविकास विभागाने निर्गमित केलेल्या दि.१८ ऑगस्ट,२०१० च्या शासन निर्णयात अंतर्भूत असलेल्या विविध बाबीसाठी पूरक निधी म्हणून या निधीचा वापर करणे.

ड) वित्त आयोगाच्या जनरल बेसिक ग्रँट व जनरल परफॉर्मन्स ग्रँटच्या निधीतून राज्यस्तरावरून पंचायत राज संस्थांसाठी (जिल्हा परिषद/पंचायत समिती/ग्रामपंचायत स्तरावर) हाती घ्यावयाच्या सामाईक बाबी व त्याबद्दलची कार्यपद्धती ठरविणे.

१) **प्रियासॉफ्टवेअर:-** पंचायत राज संस्थांनी (जिल्हा परिषद/पंचायत समिती/ग्रामपंचायत स्तर) त्यांचे लेखे PRIAsoft या संगणकीय आज्ञावलीत ठेवण्यासाठी,पंचायत राज संस्थांना संगणक व अनुषंगीक साहित्य उपलब्ध करून देणे.

२) **आय.एस.ओ.प्रमाणकीकरण:-** पंचायत राज संस्थांमधील (जिल्हा परिषद/पंचायत समिती/ग्रामपंचायतीमधील) मनुष्यबळ विकास करणे आणि त्या संस्था नागरीकांना सेवा पुरविण्यासाठी व कागाच्या संदर्भात अधिक कार्यक्षम व लोकाभिमुख होण्यासाठी त्यांचे I.S.O.प्रमाणिककरण करणे.

३) **बायोमेट्रीक्स:-** पंचायत राज संस्थांच्या सर्व स्तरांवर कर्मचा-यांची उपस्थिती नोंदविण्यासाठी बायोमेट्रीक्स प्रणाली कार्यरत करणे.

४) **नोडल हॅड होल्लिंग एजन्सी:-** ग्रामविकास विभागामार्फत राबविण्यात येणा-या अनेक योजनांचे, केंद्र /राज्य शासनांकडून उपलब्ध होणारे सॉफ्टवेअर्स सतत अद्ययावत ठेऊन माहिती तयार करणे व माहिती पुरविण्यासाठी ग्रामविकास विभागात/सर्व विभागीय आयुक्तांच्या स्तरावर नोडल हॅड होल्लिंग एजन्सीच्या सेवा उपलब्ध करणे.

५) **इ-पी.आर.आय. :-** अ) ग्रामीण भागातील नागरिकांना पंचायत राज संस्थांच्या सर्व स्तरांमार्फत विविध सोईसुविधा पुरविण्यासाठी e-PRI ची अंमलबजावणी करणे तसेच,ग्रामपंचायतींना इ-पंचायत (ICT) करण्यासाठी संगणक व अनुषंगीक साहित्य उपलब्ध करून देणे.

ब) पंचायत राज संस्थांच्या स्तरावर इ-टेंडरिंगसाठी आवश्यक साधन सामुग्री व तंत्रज्ञान उपलब्ध करणे.

- ६) **सौरऊर्जा :-** अपारंपरिक उर्जेचा वापर वाढविण्यासाठी सौरऊर्जेवरील उपकरणे व अद्ययावत तंत्रज्ञान पंचायत राज संस्थांना उपलब्ध करून देणे.
- ७) **आपत्ती व्यवस्थापन:-** पंचायत राज संस्थांसाठी आगीसारख्या आपत्तीच्या निवारणार्थ उपाय योजना करणे.
- ८) **पंचायत राज संस्थांना सोईसुविधा:-** ग्रामपंचायतींना, अंगणवाड्यांना, प्राथमिक शाळांना, पशुवैद्यकीय दवाखान्यांना, प्राथमिक आरोग्य केंद्र व उपकेंद्रांना, पंचायत समित्यांना, जिल्हापरिषदांना आवश्यक सोईसुविधा पुरविणे.
- ९) पंचायत राज संस्थांच्या सर्व स्तरांवर राबविल्या जाणा-या शासनाच्या विविध योजनांचा प्रचार व प्रसिध्दी करणे.
- १०) पंचायत राज संस्थांच्या सर्व स्तरांवर महिला शक्ती अभियान राबविणेसाठी आवश्यक त्या पूरक तरतुदी करणे.

वरील बाबींच्या नियोजनात व अंमलबजावणीत सूत्रता व एकसूत्रीपणा रहावा यासाठी वरील बाबींकरिता लागणा-या निधीचे नियोजन व नियंत्रण राज्यस्तरावरून करण्यात येईल.

इ) **मार्गदर्शक सूचना :-**

- १) १३ व्या वित्त आयोगाचा निधी पंचायत राज संस्थांनी (जि.प./पं.स./ग्रा.पं) राष्ट्रीयकृत बँका, शड्युल्ड बँका, प्रादेशिक ग्रामीण बँका व जिल्हा मध्यवर्ती बँका, यांपैकी जी बँक त्यांचे स्तरावर उपलब्ध असेल व खाली नमूद अनु.क्र.२ मध्ये सूचित केल्यानुसार सेवा उपलब्ध करून देईल, त्या बँकेच्या बचत खात्यातच ठेवावा.
- २) १३ व्या वित्त आयोगाचा निधी राज्य शासनाकडून जिल्हा परिषदांना मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांच्या बी.डी.एस.वर प्राप्त झाल्यानंतर जिल्हा परिषदांनी तो निधी तात्काळ कोषागारातून काढून वित्त आयोगासाठी स्वतंत्रपणे उघडण्यात आलेल्या बँक खात्यात जमा करून घ्यावा. जिल्हा परिषद स्तरासाठीचा निधी वगळून पंचायत समिती व ग्रामपंचायत स्तरासाठीचा निधी, विहित केलेल्या निकषांच्या आधारे ५ ते १० दिवसात ग्रामपंचायतींच्या व पंचायत समित्यांच्या खात्यावर इ.सी.एस.(Electronic Clearance System)/एन.इ.एफ.टी (National Electronic Fund Transfer) किंवा आर.टी.जी.एस (Real Time Gross Settlement) या आधुनिक बँकिंग सिस्टीमद्वारे वर्ग करावा.यासाठी मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी ज्या बँका निधी हस्तांतरणाच्या वरील आधुनिक सुविधा उपलब्ध करून देतील, अशा आय.एफ.एस.सी. (IFSC) कोड धारण केलेल्या व एम.आय.सी.आर.(MICR) कोड असलेल्या राष्ट्रीयकृत बँका, शड्युल्ड बँका, प्रादेशिक ग्रामीण बँका व जिल्हा मध्यवर्ती बँका यांना प्राधान्य द्यावे. कोणत्याही परिस्थितीत पंचायत समित्या व ग्रामपंचायतींना वितरीत करावयाच्या निधीचे ५ ते १० दिवसातच वितरण करावे. निधी वितरणास विहीत कालावधीपेक्षा विलंब झाल्यास त्यावर द्यावयाच्या

व्याजाची जबाबदारी संबंधित जिल्हा परिषदेच्या मुख्य कार्यकारी अधिकारी तसेच मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी यांची राहिल.

३) शासनाने दिलेल्या मार्गदर्शक तत्त्वानुसार वितरीत निधीतून पंचायत राज संस्थांनी त्यांचे स्तरावर करावयाच्या बाबींच्या नियोजनाचे अधिकार व जबाबदारी जिल्हा परिषद स्तरावर जिल्हा परिषदेच्या सर्वसाधारण सभेची, पंचायत समिती स्तरावर पंचायत समितीच्या सभेची व ग्रामपंचायतीच्या स्तरावर ग्रामपंचायतीच्या सभेची (कमिटीची) राहिल. मात्र ग्रामपंचायतीच्या सभेत (कमिटीत) घेतलेले निर्णय, ग्रामपंचायतींनी वेळोवेळी ग्रामसभेत सादर करणे आवश्यक राहिल.

४) तथापि संबंधित पंचायत राज संस्थेस निधी प्राप्त झाल्यापासून २ महिन्यांच्या कालावधीत (आचारसंहितेचा कालावधी वगळून) जर प्राप्त निधीचे नियोजन त्यांच्या सभेमध्ये झाले नाही तर त्या निधीच्या नियोजनाचे अधिकार जिल्हा परिषद व पंचायत समिती स्तरासाठी मुख्य कार्यकारी अधिकारी आणि ग्रामपंचायत स्तरासाठी संबंधित गटविकास अधिकारी यांना राहतील. शासनाने विहित केलेल्या बाबींव्यतिरिक्त इतर बाबींवर निधी खर्च केल्यास ती रक्कम संबंधित जबाबदार अधिका-यांकडून/कर्मचा-याकडून वसूल करण्यात येईल.

५) वित्त आयोगाच्या निधीच्या खर्चाचे नियोजन करताना जिल्हा परिषदांनी जिल्ह्यातील सर्व गटांना व पंचायत समितींनी सर्व गणांना समन्यायिक (equitable) निधी नियोजनास प्राधान्य द्यावे. तसेच, गरजेवर आधारित नियोजन होईल याचीही दक्षता घ्यावी.

६) शासनातर्फे १३ व्या वित्त आयोगांतर्गत देण्यात येणा-या जनरल बेसिक ग्रँट, जनरल परफॉर्मन्स ग्रँट, स्पेशल एरिया बेसिक ग्रँट व स्पेशल एरिया परफॉर्मन्स ग्रँट या चार वेगवेगळ्या प्रकारच्या ग्रँटचे शासनस्तरावरून चार स्वतंत्र वितरण आदेश निर्गमित करण्यात येतील. त्यानुसार चारही ग्रँटचे स्वतंत्र हिशोब ठेवणे व त्यांचा जि.प./पं.स./ग्रा.पं. स्तरावरील एकत्रित आर्थिक व भौतिक अहवाल शासनास पाठविणे व निधी खर्च झाल्यानंतर त्या निधीचे उपयोगिता प्रमाणपत्र शासनास व महालेखापाल कार्यालयास सादर करणे याची संपूर्ण जबाबदारी संबंधित मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांची असेल.

७) पंचायत राज संस्थांच्या तीनही स्तरावरील प्राप्त चारही प्रकारच्या १३ व्या वित्त आयोगाच्या निधीचे हिशोब ठेवणे, त्याचे उपयोगिता प्रमाणपत्र सर्व स्तरावरून प्राप्त करून घेणे आणि पंचायत राज संस्थांनी त्यांचे लेखे प्रिया-सॉफ्ट या संगणकिय आज्ञावलीत ठेवणे, याबाबींच्या समन्वयनाची जबाबदारी मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी यांना देण्यात येत असून त्यांचेवर या कामी मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांचे नियंत्रण असेल.

८) मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी जिल्हा परिषद, पंचायत समिती व ग्रामपंचायत स्तरावरील १३ व्या वित्त आयोगांतर्गत वितरीत निधीच्या खर्चाचा आढावा घेण्यासाठी दर महिन्यात एक बैठक घ्यावी.

९) ग्रामपंचायत स्तरावर १३ व्या वित्त आयोगांतर्गत चारही प्रकारच्या वितरीत निधीमधून होणा-या बाबी/योजना/कार्यक्रम हे निकषांप्रमाणे असल्याचे तपासून त्यांचे हिशेब, आर्थिक व भौतिक अहवाल त्या त्या तालुका गटविकास अधिका-याने त्याच्या सहीने उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी (पंचायत) यांचेमार्फत दरमहा मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी यांना पाठवावेत.

१०) ग्रामपंचायत स्तरावरील निधीच्या विनियोजनाच्या नियंत्रणाची व समन्वयनाची जबाबदारी उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी (पंचायत) यांची राहिल.

११) मान्य योजना व कार्यक्रमांव्यतिरिक्त इतर बाबी घेऊ नयेत. इतर बाब निकडीची वाटल्यास त्यासाठी राज्य शासनाची मंजूरी घ्यावी. (या सदर्भात मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांच्या सहीचे पत्रानेच शासनास पत्रव्यवहार करावा)

१२) मालमत्ता कर- कायद्याप्रमाणे जे कर पंचायत राज संस्था आकारू शकतात, ते कर त्यांनी पूर्णपणे आकारावेत व उपभोक्ता शुल्क (User Charges) वसूल करावेत आणि त्याचा हिशेब ठेवावा.

१३) पंचायत राज संस्थांकडून नागरिकांना दिल्या जाणा-या सेवांचा दर्जा त्या सेवांबाबत शासनाने वेळोवेळी विहित केलेल्या निकषांनुसार असेल याची दक्षता घ्यावी.

१४) ग्रामपंचायत, पंचायत समिती व जिल्हा परिषद स्तरावरील अधिकारी/कर्मचा-यांना शासनाकडून प्राप्त सूचनांबाबत अद्ययावत माहिती देण्यासाठी वेळोवेळी प्रशिक्षण वर्गांचे आयोजन करावे.

१५) शासनाने विहित केलेल्या मान्य बाबींवरच या निधीतून प्राप्त होणा-या व्याजाची रक्कम खर्च करावी व त्याचे हप्तानिहाय स्वतंत्र हिशेब ठेवावेत आणि त्याचा आर्थिक व भौतिक अहवाल दरमहा शासनास पाठवावा.

१६) जिल्हा परिषद/पंचायत समिती/ग्रामपंचायत यांचे लेखा परीक्षण विहित वेळेत होईल याची काळजी घ्यावी व त्रुटींचे निराकरण तात्काळ करावे.

१७) मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी जिल्हा परिषद पातळीवर गुणवत्ता नियंत्रणासाठी विहित प्रक्रिया अंगीकारून आऊटसोर्सिंग पद्धतीने त्रयस्त पक्ष नियंत्रण कक्ष (Third Party control/vigilance cell) गठित करावा व पंचायत राज संस्थांमार्फत होणारी कामे / दिल्या जाणा-या सेवा / योजना / कार्यक्रम यांचा दर्जा व गुणवत्ता विहित केलेल्या निकषांनुसार राहिल याची खबरदारी घ्यावी.

१८) जिल्हा परिषदेच्या मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी पंचायत राज संस्थांच्या कामा संदर्भातील प्राप्त होणा-या तक्रारीचे तात्काळ निराकरण व्हावे यासाठी जिल्हा परिषद स्तरावर तक्रार निवारण कक्ष उभारावा व तक्रारींचे निवारण वेळोवेळी करावे.

१९) निधी वितरणासाठी राज्य शासनाने जे निकष दिले आहेत त्यानुसार प्रगणन (Calculations) करण्यासाठी डाटाबेस तयार करून घ्यावा म्हणजे निधी वितरण विहित वेळेत करता येईल.

२०) सदर निधीचा वापर वाहन खरेदीसाठी करता येणार नाही.

- २१) पंचायत राज संस्थांनी प्राप्त निधीपेक्षा जास्त खर्च करू नये व जास्तीचे आर्थिक दायित्व निर्माण करू नये.
- २२) सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी ह्या शासन निर्णयाच्या प्रती त्यांचे अधिनस्त सर्व जिल्हा परिषद/ पंचायत समिती/ग्रामपंचायत स्तरावरील अधिका-यांना तात्काळ उपलब्ध करून द्याव्यात.
- २३) १३ व्या वित्त आयोगाच्या निधीतून ज्या बाबी / योजना / कार्यक्रम हाती घेण्यात आले असतील त्याचे दर्शक फलक संबंधित बाबी / योजना / कार्यक्रमाच्या ठिकाणी ठळकपणे दिसतील असे लावावेत.

सदर शासन निर्णय वित्त विभागाच्या सहमतीने व अनौपचारिक संदर्भ क्र.४५/२०१०/वि.आ.क., दि.१३/८/२०१० नुसार निर्गमित करण्यात येत आहे. हा शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या वेबसाईटवर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक सांकेतांक क्रमांक-२०१००१०६१३४८३७००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(एकनाथ मोरे)
30.06.90

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन.

प्रति,

- मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव
मा.उपमुख्यमंत्री यांचे सचिव
मा.मंत्री (ग्रा.वि.) यांचे खाजगी सचिव
मा. राज्यमंत्री (ग्रा.वि.) यांचे खाजगी सचिव
मा.विधानसभा व विधान परिषद सदस्य.
मा. मुख्य सचिव यांचे स्वीय सहाय्यक.
मा.सचिव (ग्रा.वि. व पं.रा.) यांचे स्वीय सहाय्यक
महालेखापाल, महाराष्ट्र - १ (लेखापरीक्षा), मुंबई (पाच जादा प्रतीसह)
महालेखापाल, महाराष्ट्र - २ (लेखापरीक्षा), नागपूर (पाच जादा प्रतीसह)
सर्व विभागीय आयुक्त.(महसूल)
सर्व जिल्हा परिषदांचे अध्यक्ष.
मुख्य लेखा परिक्षक, स्थानिक निधी लेखा, कोकण भवन, नवी मुंबई.
सर्व उपसचिव, ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई - ३२
सर्व सहमुख्य लेखा परिक्षक, स्थानिक निधी लेखा (सर्व विभाग)
सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी.
सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी,
सर्व जिल्हा परिषदांचे उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी (पंचायत)
सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी
वित्त विभाग (व्यय-१५/अर्थोपाय / वित्त आयोग कक्ष.)
ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग (सर्व कार्यासने)
निवड नस्ती का.क्र.वित्त-४, ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई - ३२